

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-112>

УДК 336

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE DURING THE WAR: CHALLENGES AND PROSPECTS

Гнидюк Інна Вікторівнакандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6724-7740>**Маршук Ліна Миколаївна**кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4333-7458>**Тімошенко Наталія Миколаївна**кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2677-9783>**Hnydiuk Inna, Marshuk Lina, Timoshenko Nataliia**
Vinnytsia Institute of Trade and Economic DTEU

Фінансова система є основою економічної стабільності та розвитку країни. Від її ефективності залежать стійкість державного бюджету, рівень соціального забезпечення та конкурентоспроможність на міжнародному рівні. У статті досліджено особливості функціонування фінансової системи України в умовах воєнного стану, проаналізовано основні виклики, що постали перед нею, а також можливості адаптації та реформування. Визначено ключові проблеми, зокрема проаналізовано індекс споживчих цін і міжнародні резерви протягом останніх років та необхідність ефективного їх використання. Окреслено ключові фактори впливу на валютний ринок та ролі міжнародних фінансових організацій у підтримці економіки, заходи з відновлення банківського сектору та механізми стимулювання економіки. Запропоновано рекомендації щодо посилення стійкості фінансової системи, зокрема через фінансові реформи, зміцнення монетарної політики та підвищення ефективності фінансового управління.

Ключові слова: фінансова система, НБУ, облікова ставка, міжнародні резерви, валютний ринок, індекс споживчих цін.

The financial system serves as the foundation of a country's economic stability and development. Its effectiveness determines the resilience of the state budget, the level of social security, and competitiveness in the international arena. This article explores the peculiarities of Ukraine's financial system functioning under martial law, analyzing the main challenges it faces, as well as opportunities for adaptation and reform. Particular attention is paid to the dynamics of the consumer price index and international reserves over recent years, emphasizing the importance of their efficient utilization. The key factors influencing the foreign exchange market and the role of international financial institutions in supporting the economy are also outlined. Additionally, the study examines the necessary measures for restoring the banking sector and stimulating investment flows. It is noted that the financial system has undergone significant transformations due to wartime conditions, requiring urgent fiscal and monetary policy adjustments. The research highlights the need for fiscal reforms, strengthening monetary policy, and improving financial management efficiency to enhance the system's resilience. It also considers the impact of international financial assistance, particularly from institutions such as the International Monetary Fund and the World Bank, in stabilizing Ukraine's economy. Furthermore, the study investigates the effects of banking system reforms, including the introduction of a new capital structure and the relaxation of currency restrictions, which have contributed to maintaining the continuous operation of the financial sector. The article discusses the necessity of strengthening financial market supervision and implementing anti-crisis measures to prevent capital outflows and inflationary pressures. To ensure long-term economic stability, the research proposes strategic policies aimed at increasing financial transparency, optimizing

public debt management, and fostering an investment-friendly climate. The findings of this study provide practical recommendations for policymakers, financial institutions, and investors, outlining the steps needed to rebuild and strengthen Ukraine's financial system during and after the war.

Keywords: financial system, NBU (National Bank of Ukraine), discount rate, international reserves, foreign exchange market, consumer price index (CPI)

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, розв'язана росією проти України, стала безпрецедентним випробуванням для всієї фінансової системи країни. Цей конфлікт не просто завдав фізичних руйнувань, але й глибоко дестабілізував економіку, спричинивши каскад негативних наслідків. Макроекономічна нестабільність, що характеризується високою інфляцією, значними коливаннями валютного курсу та падінням ВВП, стала одним із ключових викликів. Руйнування критичної інфраструктури, включаючи енергетичні об'єкти, транспортні мережі та промислові підприємства, призвело до порушення економічної діяльності та зниження виробничого потенціалу. Масова міграція населення, як внутрішня, так і зовнішня, спричинила значні зміни на ринку праці, ускладнивши забезпечення підприємств кваліфікованою робочою силою та зменшивши споживчий попит. Значне зростання державних витрат на оборону та соціальний захист, необхідне для забезпечення національної безпеки та підтримки населення, створило додатковий тиск на державний бюджет. Водночас, скорочення доходів, спричинене падінням економічної активності та руйнуванням підприємств, призвело до збільшення дефіциту бюджету. Усі ці фактори в сукупності суттєво вплинули на функціонування фінансової системи України, поставивши під загрозу її стабільність та здатність забезпечити економічне відновлення. В умовах війни, коли ресурси обмежені, а ризики високі, критично важливо мати чітке розуміння масштабів завданих збитків, механізмів їх впливу та потенційних ризиків. Без такої оцінки неможливо сформувати адекватну фінансову політику, спрямовану на стабілізацію економіки та відновлення її зростання, саме тому дослідження впливу військового стану на фінансову систему України має важливе значення для забезпечення економічної безпеки країни, формування ефективних стратегій відновлення та забезпечення сталого розвитку в післявоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку фінансової системи та питанням оцінки їх ефективності присвячено праці багатьох українських вчених. Теоретичні

та практичні аспекти фінансового сектору було розглянуто у наукових працях Замкової Н., Гнидюк І. [2], історичні аспекти розвитку фінансової системи та сучасний стан досліджували Мазаракі А., Волосович С. [3], оцінка сучасного стану, проблемні питання та розвитку української фінансової системи в умовах воєнного стану досліджувались Маршук Л., Тімошенко Н. [1].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основними завданнями є визначення основних каналів впливу війни на фінансову систему України, що передбачає аналіз шляхів, через які війна впливає на різні аспекти фінансів, такі як державний бюджет, банківський сектор та валютний ринок. Важливо оцінити вплив війни на банківський сектор, валютний ринок та інші фінансові інституції, аналізуючи їх стабільність та функціонування. Нарешті, необхідно розробити рекомендації щодо заходів стабілізації та відновлення фінансової системи, надаючи практичні поради уряду та іншим зацікавленим сторонам.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повномасштабна військова агресія російської федерації, що розпочалася 24 лютого 2022 року, стала безпрецедентним викликом для України, який торкнувся всіх сфер життя країни, включаючи її фінансову систему. В умовах війни, коли руйнується інфраструктура, порушуються логістичні ланцюги, а мільйони людей змушені покинути свої домівки, забезпечення фінансової стабільності стає критично важливим завданням для держави.

Задля забезпечення надійного та стабільного функціонування фінансової системи країни під час війни виконавчі на законодавчі органи влади внесли ряд змін та правила надання окремих фінансових послуг, ведення певних обмежень, спрощення ряду процедур, зменшення податкових тягарів тощо [4]. Війна спричинила значні зміни в макроекономічному середовищі України. Зростання інфляції, девальвація національної валюти, скорочення ВВП, збільшення дефіциту державного бюджету – це лише деякі з наслідків, з якими довелося зіткнутися країні. У цих умо-

вах Національний банк України (НБУ) відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності, реалізуючи комплекс заходів, спрямованих на стримування інфляції, підтримку курсової стійкості гривні та забезпечення безперебійного функціонування банківської системи.

Уряд України також вживає активних заходів для мінімізації негативного впливу війни на економіку. Зокрема, здійснюється реформування системи управління публічними фінансами, спрямоване на підвищення ефективності використання бюджетних коштів та забезпечення прозорості фінансових операцій. Застосування методів оцінки ефективності вітчизняної фінансової системи сприятиме її інституційній модернізації, яка повинна йти наздоганяючим шляхом, ураховуючи вимоги світової спільноти, позитивний зарубіжний досвід та національні інтереси [3].

В умовах повномасштабної війни з російською федерацією, інфляція залишається одним із ключових викликів для української економіки. НБУ відіграє вирішальну роль у стримуванні інфляційних процесів, використовуючи широкий спектр монетарних інструментів. Розглянемо динаміку індексу споживчих цін в Україні протягом 2019–2024 років (табл. 1).

Аналіз динаміки індексу споживчих цін (ІСЦ) в Україні протягом 2019–2024 років свідчить про суттєві коливання, зумовлені як внутрішніми економічними факторами, так і впливом зовнішніх факторів, зокрема повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році. Загальна тенденція демонструє відносну цінову стабільність у 2019–2021 роках, різке зростання інфляції у 2022 році та подальшу дезінфляцію у 2023 році, яка, втім, не змо-

гла повністю компенсувати попереднє зростання цін.

Зміни індексу споживчих цін безпосередньо вплинули на фінансову систему України. Зростання інфляції у 2022–2024 роках призвело до підвищення процентних ставок, що ускладнило кредитування бізнесу та населення. Девальвація гривні збільшила вартість імпортованих товарів, що спричинило додатковий інфляційний тиск. Фінансова стабільність держави значною мірою залежала від зовнішньої допомоги, зокрема кредитів міжнародних фінансових організацій та емісії військових облігацій.

Таким чином, динаміка індексу споживчих цін в Україні протягом 2019–2024 років свідчить про суттєве посилення інфляційного тиску у період війни. Основними факторами зростання цін стали девальвація національної валюти, зростання витрат на логістику, бюджетні видатки на оборону та руйнування виробничих потужностей. Зниження темпів інфляції у 2023 році дозволило частково стабілізувати економіку, проте подальший розвиток подій залежатиме від монетарної політики НБУ, підтримки міжнародних партнерів та швидкості відновлення внутрішнього виробництва. У 2024 році інфляція знову прискорилося (12,0%), зокрема через бюджетні витрати на оборону. Найбільше зростання цін у 2024 році спостерігалось у другому півріччі.

Банківська система України стикалась з різними кризами починаючи із часів свого формування. Періоди пандемії Covid-19 у 2019 році та повномасштабного вторгнення на територію України значно вплинули на банківську систему країни, зокрема на рентабельність та дохідність комерційних банків [1]. НБУ використовує широкий спектр інстру-

Таблиця 1

Динаміка індексу споживчих цін в Україні протягом 2019–2024 рр.

Роки	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	За рік
2019	101,0	100,5	100,9	101,0	100,7	99,5	99,4	99,7	100,7	100,7	100,1	99,8	104,1
2020	100,2	99,7	100,8	100,8	100,3	100,2	99,4	99,8	100,5	101,0	101,3	100,9	105,0
2021	101,3	101,0	101,7	100,7	101,3	100,2	100,1	99,8	101,2	100,9	100,8	100,6	110,0
2022	101,3	101,6	104,5	103,1	102,7	103,1	100,7	101,1	101,9	102,5	100,7	100,7	126,6
2023	100,8	100,7	101,5	100,2	100,5	100,8	99,4	98,6	100,5	100,8	100,5	100,7	105,1
2024	100,4	100,3	100,5	100,2	100,6	102,2	100,0	100,6	101,5	101,8	101,9	101,4	112,0

Джерело: сформовано на основі [6]

ментів для стримування інфляції, включаючи облікову ставку, валютні інтервенції та регулювання ліквідності банківської системи. Облікова ставка є ключовим інструментом, що впливає на вартість кредитів та депозитів, а отже, на споживчий та інвестиційний попит. Валютні інтервенції використовуються для підтримки стабільності валютного курсу, що є важливим фактором стримування імпортованої інфляції. Регулювання ліквідності банківської системи дозволяє контролювати обсяг грошової маси в економіці.

Одним із ключових викликів для НБУ є балансування між стримуванням інфляції та підтримкою економічного зростання. В умовах війни, коли економіка зазнає значних шоків, НБУ змушений приймати складні рішення, що впливають на різні сектори економіки. Незважаючи на успіхи у стримуванні інфляції, НБУ продовжує уважно стежити за ситуацією та вживати необхідних заходів для забезпечення макроекономічної стабільності. Ризики посилення інфляційного тиску залишаються високими, особливо з огляду на можливі руйнування інфраструктури та логістичні проблеми.

Попри надзвичайні обставини, Україна змогла забезпечити зростання міжнародних резервів, що є важливим фактором для підтримки макроекономічної стабільності. Аналіз динаміки міжнародних резервів дасть змогу оцінити ефективність політики НБУ щодо управління міжнародними резервами, а також виявити потенційні ризики для фінансової стабільності країни, даний аналіз є важливим для розуміння загального стану економіки України, особливо в умовах воєнного конфлікту, дозволяє оцінити здатність країни виконувати свої зовнішні зобов'язання, підтримувати стабільність валютного ринку та забезпечувати необхідні імпортні операції.

Протягом 2019–2024 років міжнародні резерви України демонстрували загальну тенденцію до зростання, що відображає як вплив зовнішньої фінансової підтримки, так і внутрішні макроекономічні процеси. У 2019 році рівень валових і чистих міжнародних резервів залишався порівняно стабільним, проте з початком 2020 року, внаслідок пандемії COVID-19 та макроекономічної невизначеності, спостерігалася певна волатильність. У 2021 році резерви почали поступово зростати, що було пов'язано зі сприятливими зовнішньоекономічними умовами, співпрацею з МВФ та залученням міжнародних фінансових ресурсів. З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році відбулося різке зни-

ження резервів, однак завдяки міжнародній допомозі, фінансовій підтримці партнерів та реструктуризації боргів у другій половині року почалося їхнє відновлення.

У 2023 році міжнародні резерви продовжили зростати, досягнувши історичних максимумів завдяки отриманню зовнішнього фінансування від міжнародних організацій та держав-партнерів. Чисті міжнародні резерви також поступово збільшувалися, що свідчить про зростання довіри до фінансової системи України та зниження боргового навантаження на НБУ. У 2024 році рівень резервів залишається на високих позначках, що є критично важливим для підтримки макроекономічної стабільності в умовах воєнного часу. Позитивний тренд забезпечується активною політикою НБУ щодо управління золотовалютними резервами, підтримки валютного ринку та співпраці з міжнародними фінансовими інституціями. Загалом динаміка міжнародних резервів України в останні п'ять років демонструє значну адаптивність фінансової системи до кризових явищ та залежність від зовнішньої макрофінансової допомоги.

Виходячи з проведеного дослідження доцільно виокремити рекомендації щодо стабілізації та відновлення фінансової системи України, адже фінансова стабілізація України в умовах війни потребує комплексних заходів з боку уряду, НБУ та міжнародних партнерів. По-перше, необхідно підтримувати макроекономічну стабільність шляхом контролю за рівнем інфляції, забезпечення стійкості гривні та мінімізації бюджетного дефіциту. Для цього важливо продовжувати співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями, зокрема МВФ та Світовим банком, залучаючи кредити та грантове фінансування для покриття дефіциту бюджету та соціальних витрат. Одним із пріоритетів є ефективне управління державним боргом та реструктуризація його зобов'язань з метою зменшення боргового навантаження.

Ключовим напрямом має стати підтримка банківського сектору, зокрема забезпечення його ліквідності та відновлення кредитування реального сектору економіки. Важливо розширити програми державного гарантування кредитів для підприємств, що працюють у критично важливих галузях, таких як аграрний сектор, енергетика та оборонна промисловість. Уряд також має сприяти залученню приватних інвестицій через створення сприятливого інвестиційного клімату та спрощення регуляторних процедур.

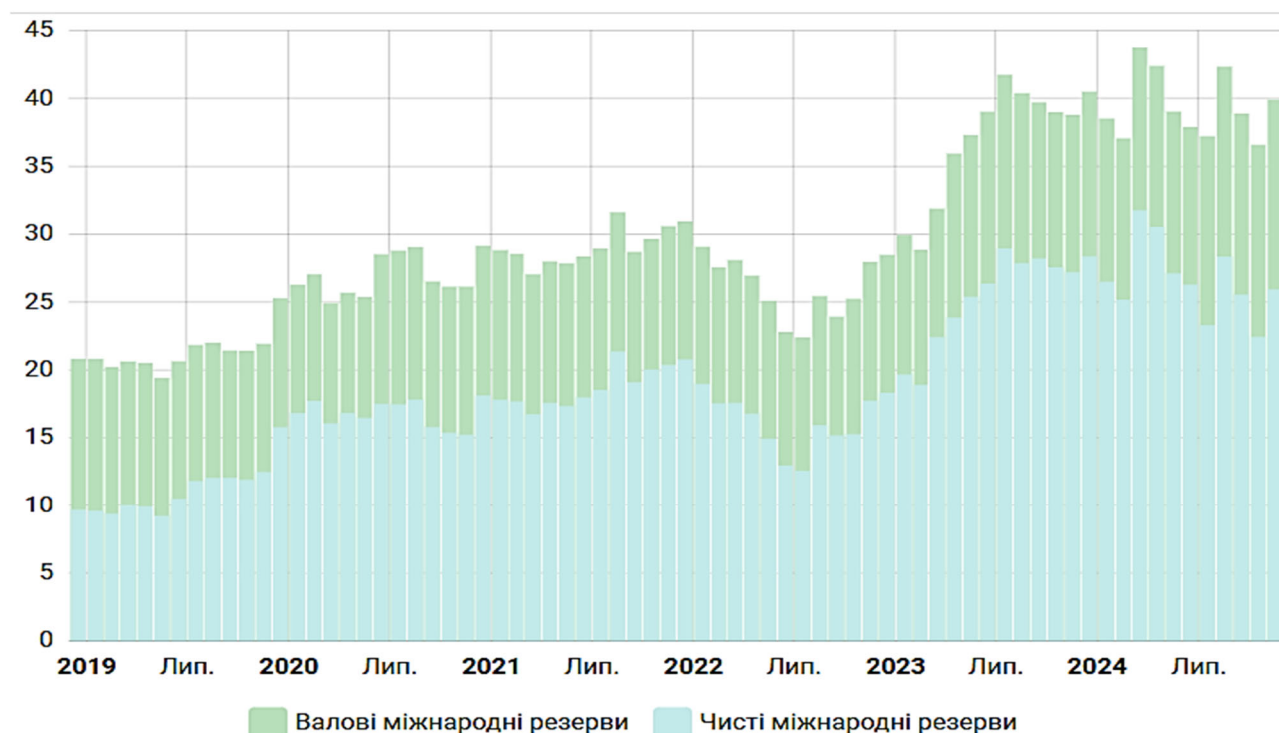

Рис. 1. Динаміка міжнародних резервів України протягом 2019–2024 років
(млрд. дол. США в еквіваленті)

Джерело: сформовано на основі [5]

У сфері оподаткування доцільно запроваджувати стимули для бізнесу, які сприятимуть економічному зростанню, зокрема тимчасове зниження податкового навантаження для малого та середнього бізнесу, що постраждав від війни. Водночас важливо підвищувати ефективність податкового адміністрування та боротися з ухиленням від сплати податків для збільшення надходжень до бюджету.

НБУ має продовжити політику жорсткої монетарної стабільності, утримуючи облікову ставку на рівні, який запобігатиме спекулятивним коливанням валютного курсу та знеціненню гривні. Водночас необхідно посилювати антикризові заходи для фінансового сектору, включаючи механізми підтримки банків, що зазнали втрат через війну.

Післявоєнне відновлення фінансової системи України має базуватися на розширенні економічних можливостей та інвестиційній привабливості країни. Одним із пріоритетів є створення фондів відновлення за участі міжнародних партнерів, які фінансуватимуть інфраструктурні проекти, модернізацію промисловості та розвиток цифрової економіки. Важливо також інтегрувати українську фінансову систему до європейських та світових

ринків капіталу, що сприятиме довгостроковому економічному зростанню.

Висновки. В умовах безпрецедентних викликів, спричинених повномасштабною війною, фінансова система України продемонструвала високу стійкість та здатність до швидкої адаптації. Ключову роль у цьому процесі відіграв НБУ, який ефективно використовував наявні інструменти для забезпечення макроекономічної стабільності. Незважаючи на значні економічні втрати, Україні вдалося досягти позитивних результатів у стримуванні інфляції та підтримці стабільності валютного ринку.

Водночас, необхідно усвідомлювати, що ризики для фінансової стабільності залишаються високими. Подальші руйнування інфраструктури, нестабільність на світових ринках та інші фактори можуть негативно вплинути на економіку України. Тому НБУ повинен продовжувати уважно стежити за ситуацією та вживати необхідних заходів для мінімізації ризиків, адже успішна адаптація фінансової системи України до умов війни є важливим фактором для забезпечення економічної безпеки країни та її подальшого відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гнидюк, І., Маршук, Л., Тімошенко, Н. Сучасний стан дохідності банківського сектору України. *Економіка та суспільство*. 2024. (62). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-28> (дата звернення: 22.03.2025)
2. Замкова Н., Гнидюк І. Фінансова політика субнаціонального рівня. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 3. С. 66–78. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2020/03/06.pdf> (дата звернення: 22.03.2025).
3. Мазаракі А., Волосович С. Інституційна модернізація фінансової системи України. *Вісник КНТЕУ*. 2016. № 1.
4. Маршук Л. М., Мовчан Д. О., Покойовий О. О. Особливості фінансової системи в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1228> (дата звернення: 23.03.2025).
5. Наглядова статистика Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/international-reserves-allinfo/dynamics?startDate=01.01.2019&endDate=31.12.2024> (дата звернення: 24.03.2025)
6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 25.03.2025)

REFERENCES:

1. Hnydiuk, I., Marshuk, L., Timoshenko, N. (2024) Suchasnyi stan dokhidnosti bankivskoho sektoru Ukrainy. [The current state of profitability of the banking sector in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*. (62). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-28> (accessed: 22.03.2025)
2. Zamkova N., Hnydiuk I. (2020) Finansova polityka subnatsionalnoho rivnia. [Subnational financial policy]. *Visnyk KNTEU*. № 3. P. 66–78. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2020/03/06.pdf> (data zvernennia: 22.03.2025).
3. Mazarakі A., Volosovych S. (2016) Instytutsiina modernizatsiia finansovoi systemy Ukrainy. [Institutional modernization of the financial system of Ukraine]. *Visnyk KNTEU*. № 1.
4. Marshuk L. M., Movchan D. O., Pokoiiovyi O. O. (2022) Osoblyvosti finansovoi systemy v umovakh voiennoho stanu. *Ekonomika ta suspilstvo*. [Features of the financial system under martial law]. № 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1228> (accessed March 23, 2025).
5. Nahliadova statystyka Natsionalnoho banku Ukrainy. [Supervisory Statistics of the National Bank of Ukraine]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/international-reserves-allinfo/dynamics?startDate=01.01.2019&endDate=31.12.2024> (accessed March 24, 2025)
6. Ofitsiinyi sai Ministerstva finansiv Ukrainy. [Official website of the Ministry of Finance of Ukraine]. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (accessed March 25, 2025)